

Verlag bijeenkomst van Rijnlandse Geschiedenis op 8 november 2023 in Zoeterwoude: Eendenkooien in Rijnland

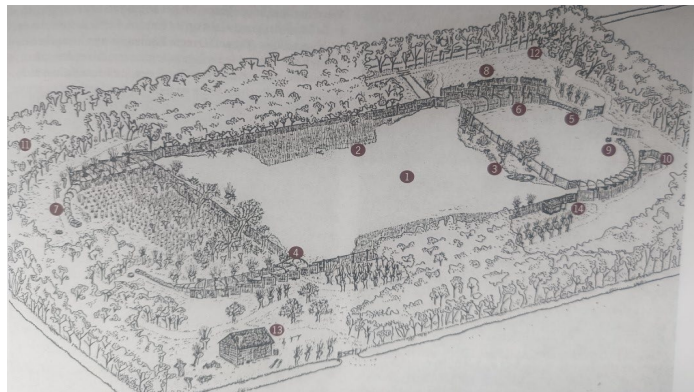
Op woensdagavond 8 november 2023 organiseerde Rijnlandse Geschiedenis de najaarsbijeenkomst die plaats vond in Zoeterwoude. Niet voor niets in ontmoetingscentrum De Eendenkooi want het ging die avond over eendenkooien in Rijnland.

Eeuwenlang vormden de vele eendenkooien een vast element in het Rijnlandse landschap. Veel eendenkooien zijn verdwenen maar in Warmond is er nog een in bedrijf. Voor een goedgevulde zaal nam historicus *Sander Wassing* het publiek mee in de geschiedenis van eendenkooien. Daarna vertelde bioloog *Bart van Konijnenburg*, beheerder van de eendenkooi in Warmond, over de geschiedenis van de Warmondse eendenkooi en wat er allemaal komt kijken bij het runnen daarvan.

Dit verslag kan niet meer zijn dan een impressie van deze boeiende en informatieve avond, want de vele foto's van oude kaarten en eendenkooien toen en nu, maakten samen met de enthousiaste sprekers de avond tot een succes, en dat is niet in woorden op schrift te vangen.

Sander Wassing

Het is voor *Sander Wassing* een spannende avond omdat er de nodige expertise in de zaal zit. Expert *Désiré Karelse* zou er zijn - hij moet helaas verstek laten gaan vanavond – maar *Milja van Tielhof* is er wel. Zij hebben het onderzoek naar eendenkooien enorm vooruitgeholpen. Alfred Bakker, ook aanwezig heeft een mooi artikel geschreven over de voormalige eendenkooi nabij Rijpwetering. In de zaal zitten ook genealogen, biologen en historici.

Een voorbeeld van de opzet van een eendenkooi

Sander deelt zijn persoonlijke ervaringen en enthousiasme voor eendenkooien, geworteld in zijn jeugd in de polders rond Hazerswoude. Het onderwerp kwam op zijn pad toen hij conservator was van het Historisch Museum Hazerswoude. De ontdekking van een eendenkooi in Boskoop door *Kees van der Kooij* fascineerde hem, en dit vormde het begin van zijn interesse.

Hij heeft twee doelen voor ogen met zijn verhaal: historische verenigingen benaderen voor lezingen over eendenkooien, lokaal en regionaal toegespitst met beperkt literatuur- en

archiefonderzoek. Deze avond ziet hij als de 'kick-off', waar hij zijn aanpak uiteenzet, en hoopt op suggesties en blinde vlekkenaanwijzingen. Daarmee geeft hij ook een algemene introductie voor toehoorders die minder bekend zijn met eendenkooien. Het vervolg concentreert zich op de Rijnlandse eendenkooien, met Milja Van Tielhof's artikel als basis. Hij verkent mogelijke aanvullingen op haar verhaal en overweegt een uitgebreidere publicatie.

Hij benadrukt de noodzaak om de basis te begrijpen, aangezien het fenomeen voor velen onbekend is, met kooiplaatsen vaak afgelegen en omgeven door dichte bossen waar je zonder toestemming van de kooiker niet mag komen.

Kooikerhond

Sander schetst het typische beeld van een eendenkooi, een rechthoekige waterplas met omringend kooibos, overdekte sloten en een spartelhok. Hij benadrukt dat geen eendenkooi hetzelfde is, variërend in vorm en grootte, en introduceert de tamme stal, de vliegstal en andere essentiële elementen. Een voorbeeld van een door de natuur gevormde kooi hier in het Rijnland is het kooirelict in

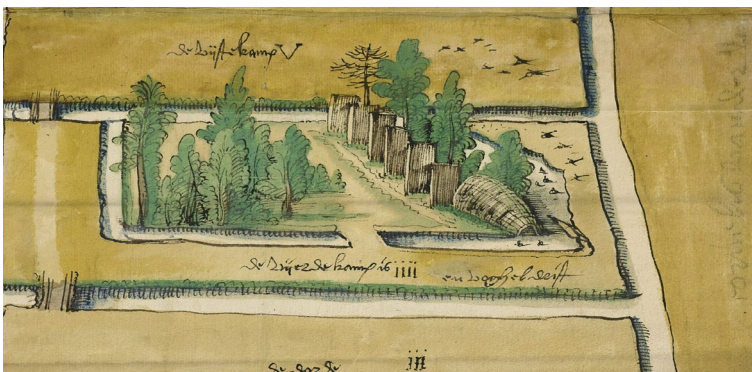
het Boskoopse natuurgebiedje Spijkerboor, maar ook het eiland De Oude Kooi bij Rijpwetering. De werkwijze van de kooiker, inclusief het kooikerhondje, komt ook aan bod.

Na deze introductie maakt Sander de vertaalslag naar regionale geschiedenis. Hij vertelt over het Gelderse Lochem en Brabants Zundert, waar hij de historie van eendenkooien heeft belicht. Ook benadrukt hij het belang van herstel van vervallen kooien met hulp van vrijwilligers en de kennis die er in het land beschikbaar is.

Kooien rond Alphen aan den Rijn

Sinds het einde van de vorige eeuw en het begin van deze eeuw groeide de interesse voor eendenkooien in Rijnland. Door de aanwezigheid van meren en polders, gecombineerd met het waterrijke landschap door slagturven, ontstonden ideale omstandigheden voor eendenkooien. In 1632 waren er ruim 30 kooien, en in de

Een Rijnlandse kooi

zeventiende eeuw vermoedelijk meer dan 50. Milja van Tielhof behandelt de geschiedenis tot de zeventiende eeuw, maar de oorsprong van eendenkooien in Rijnland verdient verdere uitwerking. Al in de zestiende eeuw uitten mensen bezorgdheid over vogelkooien,

wat leidde tot juridische kaders als paalrecht en kooirecht. De term 'vogelen' verschijnt nog eerder. In archieven is informatie te vinden over conflicten. Gerechtelijke akten na 1550 in Alphen aan den Rijn tonen ruim 400 hits op 'vogelkooi'. Ook boedelinventarissen van adellijke geslachten beloven gegevens, en geografisch kan het onderzoek naar buiten Rijnland worden uitgebreid. De lezing eindigt met het lot van al die eendenkooien. Waarom zijn ze verland en verdampt, behalve dan de Warmondse kooi. Het verdwijnen van Rijnlandse kooien blijft een onderwerp voor nader onderzoek, vooral de impact van permanente bemaling op hun rendement en de exacte tijd van hun verdwijning.

Bart van Konijnenburg

Hoe het begon

Bart van Konijnenburg aan het woord

De Eendenkooi in Warmond bestaat dit jaar 400 jaar, getuige een kaart uit 1623. De kooi ligt in de Kooipolder op de grens tussen Sassenheim en Warmond en heeft een eigen slootje vanaf de Kagerplassen. Dit is een van de redenen waarom de kooi zo lang bestaat: er is nooit gebrek aan water. Zo'n vijf jaar geleden, hoorde Bart van Konijnenburg dat de gemeente Teylingen op zoek was naar een nieuwe beheersvorm voor de eendenkooi, want het contract met de kooiker was opgezegd.

Er borrelden allemaal ideeën bij Bart naar boven hoe de gemeente Teylingen de eendenkooi zou kunnen beheren. Maar de gemeente zei tegen hem: maak zelf maar een plan. In de zomer van 2018 heeft hij een plan in de gemeenteraad gepresenteerd. Ook de sceptische boeren uit de omgeving die bij de presentatie aanwezig waren, kon hij overtuigen.

De Warmondse Eendenkooi (in de cirkel)

Het plan

Het plan kwam erop neer het oude ambacht van het eenden vangen weer uit te oefenen, maar ook de buitenwereld deze unieke plek te laten zien. Nadat de gemeenteraad groen licht gaf, heeft Bart samen met anderen een stichting opgericht. Daarvoor had hij een oproep in de krant gedaan. Zo'n twintig mensen reageerden. Het was een grote klus de eendenkooi weer in oude luister te herstellen. Ook van belang was het bewaren van de biodiversiteit van dit stuk natuur. De vrijwilligers gingen aan de slag: het bos moest aangepakt, de kooiplas uitgebaggerd, de vangpijpen hersteld, de overlast van ganzen verminderd en het asbest

verwijderd. Uit allerlei hoeken en gaten haalden ze materialen voor herstel vandaan, zo bleken afgekeurde mahoniehouten platen uit de Rotterdamse haven uitstekend te gebruiken voor de wanden van de vangpijpen. In de periode mei tot en met juli zijn er rondleidingen aan groepen, individuele belangstellenden en aan schoolklassen. Het werkseizoen loopt tot eind oktober. In de wintermaanden is de eendenkooi een rustplek voor alle dieren die komen aanvliegen, zoals slobbeenden, smienten en veel wintertalingen.

De kooi als broodwinning vroeger

Bart van Konijnenburg geeft ons ook een inkijkje in de geschiedenis van de kooikers van de Eendenkooi. Kooiker Dirk van Haasteren bijvoorbeeld die leefde van 1887 - 1934 had een prima broodwinning aan de eendenkooi. Een bonnetje uit 1923 laat zien dat er maanden tussen zaken met zo'n 700 gulden aan inkomsten. Van Herk volgde Van Haasteren op. Daarna kwamen nog de heer Reuser en zijn zoon voor wie op het laatst de kooi een baantje erbij was. In 2017 wilde de gemeente van het contract af.

De Eendenkooi nu

De kooi in Warmond nu

Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw worden er geen eenden meer gevangen om ze als vlees te verkopen, maar om ze te ringen en vervolgens weer vrij te laten. Zo leren we steeds meer over eenden. Bijvoorbeeld dat een geringde eend drie dagen later is geschoten aan de Atlantische kust in Frankrijk. Dan weet je hoe snel de vogel zich kan verplaatsen. Dergelijke gegevens worden ingevoerd in een grote database voor heel Europa. Door allerlei oorzaken zijn er wel veel minder eenden dan vroeger. Waar kooiker Van Herk op

een goede dag 487 eenden in de kooi had, zijn er in het beste jaar tot nu toe in totaal 221 geweest.

Maar de eendenkooi is ook belangrijk omdat het een uniek stuk natuur is.

Eigenlijk is kooiker zijn niet zomaar vrijwilligerswerk. Echt gevoel voor de kooi krijg je door er dagelijks te zijn en het vak van kooiker te leren. Dat is intensief maar geeft wel vreugde. Bart van Konijnenburg gaat nog wel even door.

Vragenronde geleid door Cor Smit

Cor Smit liep met de microfoon door de zaal en gaf mensen met vragen het woord.

Beurtelings gaven Bart en Sander antwoorden op deze vragen, of juist in samenspraak met elkaar.

Een aantal vragen gingen over eendenkooien en het beroep van kooiker: wat doen lokeenden, waarom blijven tamme eenden bij de kooi, wat zijn kwakertjes?

Op de vraag waarom er vroeger zoveel eenden gevangen werden was het antwoord dat vroeger veel mensen voor vlees op het bord waren aangewezen op eendenbout.

Ook werd gevraagd waarom er zoveel minder eenden zijn dan vroeger. Het antwoord luidde dat de vroegere jacht op eenden daarbij een rol speelt, maar ook dat Nederland nu eenmaal erg veranderd is de afgelopen eeuwen. Daarom is het ringen ook zo belangrijk om meer te weten te komen hoe het met eenden gaat. Waar kooiker zijn eeuwenlang een goede broodwinning was, was dat in de tweede helft van de 20ste eeuw steeds minder het geval. Omdat het contract met de laatste kooier werd verbroken door de gemeente kreeg de Eendenkooi in Warmond de kans op een nieuw leven

Dat de eendenkooi in Warmond zo lang kon blijven bestaan, kwam door de eigen waterhuishouding, dat er lange tijd dezelfde eigenaren waren (de heren van Warmond) en dat het de inzet is geweest van een strijd om grond tussen Sassenheim en Warmond, die uiteindelijk ten gunste van de eendenkooi is uitgevallen.

De avond werd afgerond met een hartelijk applaus en een dankwoordje door Wim Bleijie, de voorzitter van Rijnlandse geschiedenis, waarna onder het genot van een drankje en hapje contacten werden vernieuwd en zeker ook gelegd.

vlnr Van Konijnenburg, Wassing en Smit